

A székesfehérvári Prohászka Ottokár Emléktemplom tervpályázata

Baku Eszter

BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék, Budapest

A két világháború közötti magyar építészeti kutatások jelentős hányada a nemzetközi modern építészethez kapcsolódó építészeket és épületeket vizsgálta, valamint a magyarországi modern építészet kialakulásához vezető utat. Cikkünkben egy, a korszak emblematikus, azonban keveset tárgyalt épületével és a hozzá kapcsolódó tervpályázattal foglalkozunk. A Prohászka Ottokár Emléktemplom és tervpályázata talán elsőként szolgáltat példát arra a stíluspluralizmusra, ami olyannyira meghatározta ezt a korszakot. Nem véletlenül nevezte az 1928-1932 közötti öt évet Pamer Nóra az „erjedés idejének”, hiszen a történelmi stílusok kavalkádjá mellett megjelent a modern építészet formavilága olyan tradicionális épülettípusok esetében is, mint a templomok. Tanulmányunk alapját a templom kutatása közben előkerült töredékes tervpályázati anyag adja, amely korábban csak a Magyar Építőművészet és a Tér és Forma hasábjairól volt ismert.

Kulcsszavak: templomépítészet, két világháború közötti építészet, Prohászka Ottokár Emléktemplom, tervpályázat

1. Egyházművészeti megújulás

Az I. világháború sokkhatásából ébredező magyar társadalomnak új alapokra kellett helyeznie a gondolkodását s ez párhuzamosan hatott a művészetekre, így az építőművészetre is. Az 1920-as évek végi világválság újra munkanélküliséget és újabb nemzedéki ellentétet teremtett, majd 1934-től következett olyan fellendülés, amelyben már a század első évtizedében született építészek vívták küzdelmüket az idős generáció állami és közületi munkákat sokáig kisajátító tagjaival. Különböző koncepciók születtek a művészeti megújulás s a rég áhított egységes nemzeti stílus kialakítására, valamint az állami és egyházi reprezentáció kifejezésére. Az 1930-as évtized e koncepciók versengéséről ad többé-kevésbé hiteles keresztmetszetet.

Különböző mozgalmak tűzték ki célul az egyházi megújulást, amely egyrészt a társadalommal folytatott párbeszéd felülvizsgálatát és a hívők bevonását segítette (pl. Actio Katolica), másrészt a papok nevelését, oktatását érintette, melyben nagy szerepe volt a Prohászka Ottokár tanítványai köréhez köthető Regnum Marianum közösségnek is. Az ő számukra épült 1925-1931 között Kotsis Iván (1) tervei szerint Budapesten a Városligetben a korszak emblematikus, centrális, kupolás elrendezésű Magna Domina Hungarorum temploma (2). (1. kép)

1. kép: Az elpusztult Magna Domina Hungarorum más néven Regnum Marianum templom. Forrás: www.fortepan.hu

Ekkorra formálódik ki az egyházi életben az a progresszióra hajló igény, amely részlegesen bár, de lehetőséget ad egy új kibontakozásra, s az egyházi reprezentáció modern művészettel való támogatottságára. A legújabb tendenciákat pártoló Somogyi Antal győri kanonok szerint az egyháznak „szólnia kell tehát a mai korhoz a mai kor nyelvén – a művészetben is” (3), hiszen végzetes hiba volna, ha másodrangú, idejét múlt művészet istápolásával azt a látszatot keltené, mintha nem bírná az iramot s nem volna

(1) Kotsis Iván munkásságáról, építészetről és szakirodalmi tevékenységéről: Prakfalvi Endre (szerk.): *Kotsis Iván: Életrajzom*. HAP Tervezőiroda Kft. – Magyar Építészeti Múzeum, Budapest 2010. Továbbá: Hajdú Virág – Prakfalvi Endre (szerk.): *„Lapis Angularis” – Források a Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményéből*. OMVH MÉpM, Budapest 1995.

(2) Ékes László: Regnum Marianum Church. *Periodica Polytechnica Civil Engineering*, 47. évf. (2003) 1. sz. 28. A templomról lásd még: Prakfalvi Endre: Magna Domina Hungarorum, A Regnum Marianum plébániatemplom építéstörténete (Adalék a hazai sztálinizmus természetrajzához). *Pavilon*, (1990) 4. sz. 62-69. továbbá Prakfalvi Endre: Magna Domina Hungarorum. In: *Egyházak a változó világban: a Nemzetközi Egyháztörténeti Konferencia előadásai*, Esztergom, 1991. 373-376.

(3) Somogyi Antal: *Vallás és modern művészet*. Szent István Társulat, Budapest, 1927. 59.

ereje ahhoz, hogy a mai ember lelkivilágának erőközpontja, kristályosodási tengelye legyen (4). A Somogyi által felvetett kérdésre, hogy „*a katolikus egyház lelkisége és a teljesen evilági alapon kialakult modern művészet miként találkozhatnak*” (5). Azok, akik a modern művészeti ellen foglaltak állást azt válaszolták, hogy egyrészt „*a régi igazság már megtalálta klasszikus kifejezését a keresztény művészet nagy stílusaiban*” (6) másrészt „*a katolikus művészet hivatását teljesítheti, ha megmarad a régi nagy stílusok utánzása mellett*” (7). E gondolkodásmódot leginkább a barokk és a különböző *neo-stílusok* felélesztése jelentette, gyakran modern anyagok, beton, vasbeton vagy vázas szerkezetek antagonisztikus alkalmazásával (8).

Az egyház szerepének, a megújításnak és a társadalmi problémákra adott válaszok fizikai megjelenítésének legkiválóbb terepe a templom volt, amely stílusával, alaprajzi kialakításával, a benne elhelyezett képzőművészeti alkotásokkal közvetítette a mindenkori egyházi álláspontot. Mindemellett természetesen fontos volt a különböző egyházi rendelkezésekhez való igazodás, illetve az egyházművészetre vonatkozó Szentszéki utasítások betartása is. A liturgikus és pasztorációs szempontokat alkalmazva kánonjogi normák, pápai és püspöki megnyilatkozások is irányt mutatnak abban, hogyan kell és lehet a szakrális teret kialakítani, és abban milyen művészeti alkotásokat lehet elhelyezni (9). A két világháború közötti időszakra vonatkozó útmutatások közül talán az egyik legismertebb és sokszor idézett a XI. Pius pápa rendelkezéseit tartalmazó 34215. iktatószámú levél, melyet Pietro Gasparri bíboros államtitkár 1924. szeptember 1-jén keltezett, s amelyet az országok egyházi hatóságai felé ajánlásként fogalmaztak meg (10). Bár a XI. Pius által promotált központi egyházművészeti bizottságok gondolata nem volt előzmény nélküli hazánkban, azonban az intézmények ténylegesen a pápai javaslatnak eleget téve alakultak meg 1929-30-ban (Központi Egyházművészeti Hivatal - KEH, Országos Egyházművészeti Tanács - OET) (11). A KEH és az Egyházmegyei Bizottságok a hármas szervezeti felépítésben, mint az OET végrehajtó szerve működnek közre az egyházművészeti kérdésekben, művészeti bírálatokban, tanácsadásban (12). Az egyházi művészet s így az építészet is a KEH bírálati hatáskörébe tartozott, azonban nem kötelező jelleggel. Mindemellett a templomok építését egyéb határozatok és zsinati rendelkezések is befolyásolták s a püspök ízlése is szerepet játszott a tervező személye, a tervezendő templom stílusa kiválasztásánál (13).

2. A Prohászka Ottokár Emléktemplom létrejöttének előzményei

Prohászka Ottokár székesfehérvári megyéspüspök (14) halálát követően (1927. április 2.) számos koncepció született arra vonatkozóan, hol és hogyan állíthatnának neki méltó

(4) Somogyi, 60.

(5) Somogyi Antal: *A modern katolikus művészet*. Dom, Budapest, 1933. 7.

(6) Somogyi, *Vallás és modern művészet*, 61.

(7) Somogyi, *A modern katolikus művészet*, 9.

(8) Baku Eszter – Csíky Balázs: *Hagyomány és újítás: Katolikus egyházművészet a két világháború közötti Magyarországon*. In: *Prohászka-tanulmányok 2009-2012*. Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, Székesfehérvár 2012, 287.

(9) Baku-Csíky, 287.

(10) Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatóintézet (továbbiakban MTA MK) Adattára, a Központi Egyházművészeti Hivatal anyagai, MDK-C-I-19/1-5.

(11) A szervezetek 1929-ben megalakultak, de tényleges működésük 1930-tól datálható. A püspökkari jegyzőkönyvek szerint, az 1929. október 25-én megtartott püspökkari konferencián nyert meghatalmazás alapján bízta meg a hercegprímás dr. Szőnyi Ottót a KEH vezetésével, s a következő konferencián 1930. március 3-4-én a konferencia jegyzőkönyve részletesen leírja az egyes tisztségek birtokosait.

Gergely Jenő: *A katolikus egyház története Magyarországon 1919-1945*. ELTE Újkori Magyar Történeti Tanszék, Budapest, 1997. 163-164. és MTA MK MDK-C-I-19/2.

(12) Megalakult az Országos Egyházművészeti Tanács. *Nemzeti Újság*, 12. évf. (1930) július 5. MTA MK MDK-C-I-19/3.

(13) Baku – Csíky, 288.

(14) Prohászka Ottokár (Nyitra, 1858. okt. 10. – Bp., 1927. ápr. 2.) 1881-ben szentelték pappá. 1905-től székesfehérvári püspök. A magyarországi keresztényszocialista mozgalom egyik vezetője. Nagy formátumú szónok, a modern katolicizmus nagy hatású képviselője, a Regnum Marianum szellemi alapítója. Prohászka Ottokár püspökről bővebben: Gergely Jenő: *"Napba öltözött ember"*. Gondolat, Budapest 1994.

emléket. A helyszínre vonatkozó döntés hosszas küzdelem után Székesfehérvárra esett, ahol Zichy Gyula kalocsai érsek közbenjárására végül egy emléktemplom építése mellett döntött a városi közgyűlés, melynek helyéül a Vasútvidéki egyházközség kezdeményezésére és az elhunyt főpásztor akaratának megfelelően (15) a vasút közelében fekvő területet jelölték ki (16). A templomépítési akciót Cesare Orsenigo pápai nuncius és az időközben kinevezett új püspök, a Regnum Marianum templom egykori plébánosa, a Központi Egyházművészeti Hivatal létrejöttének egyik előmozdítója, Shvoy Lajos is támogatta.

A templom építéséhez leginkább alkalmas helyszín kiválasztásának egyik fő szempontja volt, hogy a vasút vonaláról és a városból egyaránt jól látható és kiválóan megközelíthető legyen, vagyis urbanisztikailag olyan területben kellett gondolkodni, amely az építés pillanatában a központhoz képest periférikus helyzetben volt (17). Egy ilyen nagyszabású épület azonban a terület fejlődésére is hatással volt s nagyobb léptékű városépítészeti koncepciók kidolgozását hozta magával. Eszerint, templomépítkezés céljaira a Vasútvidéki egyházközség területén három telek volt igazán alkalmas: 1. *Polgári Lövölde* 2. *Budai út és a Lövölde utca sarkán lévő laktanya* 3. *A járványkórház körül elterülő szabad városi terület*. Az elsődleges terület, a Lövölde megszerzése érdekében a Lövészegylettel folytattak tárgyalásokat azonban a magasan kalkulált ár miatt új alternatívát kellett kidolgozni a templomépítés helyére vonatkozóan. Időközben a második lehetőségként számon tartott telek megszerzése és alkalmassága is kérdésessé vált. Egyrészt mert az időközben felépült kétemeletes épület eltakarta volna a város felől a templomot, másrészt mert a város csak abban az esetben engedte volna át a laktanya területét, ha az ott elhelyezett katonák számára máshol tudtak volna helyet biztosítani. Mivel az 1928. február 7-i értekezlet a járványkórház körül elterülő szabad városi területet is alkalmasnak jelölte meg, az egyházközség elnöksége a város tanácsához és a törvényhatósági bizottsághoz fordult annak érdekében, hogy a szóban forgó területet templomépítés céljára díjmentesen kapja meg az egyházközség (18). Tehát az építkezés és a városépítészeti koncepciókat szem előtt tartó három lehetséges telek alternatíva közül (19) a választás célszerűségi okokból a méntelep mögötti, régi járványkórház körül elterülő szabad városi területre esett, melyet a közgyűlés díjmentesen biztosított templomépítés céljára. A terület a városrendezési terv szerint is kiemelt, fejlődő területe a városnak, ahová leánygimnázium építését is tervezték, s itt kívánták átvezetni a város legszebb útvonalát, ahol csak *parkos villaszerű házak* építhetők (20).

1929. február elején megalakult a templomépítő bizottság Shvoy Lajossal és Dr. Zavaros Aladár polgármesterrel az élen, hogy koordinálják a gyűjtést. Az országos bizottság fővédnökségére az újonnan kinevezett hercegprímást, Serédi Jusztiniánt (21) és Magyarország kormányzóját, Horthy Miklóst kérték fel. Azt mondhatjuk tehát, hogy országos összefogással és szentszéki támogatással épülhetett fel Székesfehérváron Prohászka Ottokár Emléktemploma. Hamarosan záporoztak az adományok az egész országból az átfogó gyűjtőakciónak köszönhetően (2. kép), sőt gróf Wenckheim Ferenc a tulajdonában lévő carrarai márvány, Antonio Canova vagy tanítványai köréhez köthető oltárt is felajánlott a templom részére (22).

(15) Prohászka Ottokár 1927. január 28-án a Vasútvidéki egyházközségnél tette tiszteletét s beszélt arról az óhajáról, hogy ezen egyházközség területén az ő emlékére idővel templomot emeljenek. Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár (továbbiakban SzfvPL) n.o. 1690. 3.

(16) „Az első határozott tervvel a Jó Pásztorról elnevezett Vasútvidéki római katolikus Egyházközség (Búrtelepi) lépett a nagy nyilvánosság elé. Az egyházközség Székesfehérvár legkisebb (kb. 4000 hívővel), de a városban a leglelkesebbnek ismert egyházközsége volt. Egyházi elnöke akkor a tüzeslelkű Dr. Büttner Ferenc, az egyházközség alapító lelkipásztora, világi elnöke pedig Vadász József déli vasúti állomásfőnök volt.” SzfvPL n.o. 1690, 2.

(17) SzfvPL n.o. 1690, 4.

(18) SzfvPL n.o. 1690, 50-52.

(19) SzfvPL n.o. 1690, 50.

(20) SzfvPL n.o. 1690, 34, 42.

(21) Serédi Jusztinián hercegprímás életéről és tevékenységéről bővebben: Csíky Balázs: *Szerédi Jusztinián hercegprímási tevékenysége*. Doktori disszertáció, ELTE BTEK Új- és Jelenkori Magyar Történelmi Program 2010.

(22) SzfvPL n.o. 1690, 32.

2. kép: A Prohászka Ottokár Emléktemplom Sorsjegyjátékának plakátja. Forrás: SzfvPL – Prohászka Gyűjtemény – a templom iratanyaga

3. A templom építészeti tervpályázatáról

1929. február 8-án tették közzé a Prohászka Ottokár Emléktemplom, plébánia és kultúrház tervezésére az országos, nyílt, titkos tervpályázatot, amely az egész magyar építésztársadalmat megmozgatta. A pályázatban minden olyan építész részt vehetett, aki a Magyar Mérnöki Kamara és valamely római katolikus egyházközség igazolt tagja volt. A pályázati kiírás tartalmazta, hogy „A templom a Horváth István utca, a Dr. Kuthy József utca és Új-Várkörút által határolt (1448/1, 1449/3, 1450 és 1451/11 hrsz. alatt fekvő) 1780 négyszögölnyi terület középvonalának megfelelően oly módon helyezendő el, hogy a templom tengelye az Új-Várkörút tengelyére merőlegesen essék és a főbejárat az Új-Várkörút felé nyíljék” (23). Előírás volt továbbá, hogy 2000 fő befogadására alkalmas legyen, melyek közül 800-nak ülőhelyet kell biztosítani. A templom művészi kiképzésének módját a templomépítő bizottság a tervezőkre bízta, annyi megkötést adott csupán, hogy a templom alaprajzilag centrális legyen. Ezen pont később pontosításra szorult, hiszen félreértéseket szült a megfogalmazás ezért sokan erőltetetten centrális tereket alkottak. Kívánatos volt továbbá torony, vagy campanile építése is négy haranggal. A templom épületén belül a tervezőknek gondoskodniuk kellett egy megfelelő síremlék helyéről is, amelyet akkor is meg tudnak közelíteni a hívők, amikor a templom zárva tart. Előírásként szerepelt továbbá, hogy a templom minden pontjáról tökéletesen lehessen látni a főoltárt, és a szertartások alatt a főoltárnál tartózkodó pap a hajóhoz képest 105 cm-el magasabban álljon (24).

A bíráló bizottság tagjai a templomépítő bizottság részéről: Shvoy Lajos megyéspüspök a bizottság fővédnöke, Dr. Zavaros Aladár polgármester a bizottság elnöke, Kéri Nándor plébános, Vadász József a Vasútvidéki egyházközség elnöke.

(23) Részlet a pályázati kiírásból, SzfvPL n.o. 1690, 53.

(24) SzfvPL n.o. 1690, 54.

Valamint építész szakmai oldalról: Dr. Möller István építész (25), egyetemi tanár, Dr. Szőnyi Ottó (26) a Műemlékek Országos Bizottságának előadója, Unger Jenő mérnök, Dr. Hültl Dezső (külföldön tartózkodása miatt Kommer József helyettesítette) a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet képviselőjében, valamint Foerk Ernő (27) a Magyar Mérnökök és Építészek Nemzeti Szövetségének képviselője (28).

Összesen 171-en vették ki a pályázatot, köztük 6 külföldön tartózkodó építész, s ebből 33-an adták be terveiket a határidő lezárultával (1929. június 1. 12 óra). A pályázatra beérkezett terveket csak töredékesen ismerjük, részben a Magyar Építőművészetből (29), a Tér és Forma folyóiratból (30), amely a modern szellemben készült terveket közölte, s legnagyobb részben a templomban a közelmúltban előkerült tervdokumentációból.

A pályázatok felbontására 1929. június 6-án került sor, s ekkor tűzték ki a helyszíni szemlével összekötött bírálat időpontját 1929. június 21–22-ére. Shvoy Lajos megyéspüspök, a zsűri elnökeként hangsúlyozta, hogy: *„ennek a bizottságnak ítélete országos ügy, amelyre figyelni fog minden magyar ember, kijelenti, hogy a maga részéről teljes erejével az ügy szolgálatába áll s ugyanerre kéri a bizottság többi tagjait is”* (31). 1929. június 21-én a zsűri a székesfehérvári vármegyeháza nagy termében döntött a beérkezett pályázatokról és a kiírásban szereplő pályadíjakat az eredeti elképzelésnek megfelelően kiosztotta. A Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltárban őrzött tervdokumentáció mellett megtalálható a bírálati jegyzőkönyv, amely mind a 32 érvényes pályamű bírálatát tartalmazza (32). A 33. sorszámú pályaművet a titkosság megsértése miatt kizárta a bizottság. A bírálati jegyzőkönyv a zsűri döntését is közli, s a folyóiratok részleges s olykor bizonytalan tájékoztatásaival ellentétben ez hiteles forrásnak tekinthető.

A bírálat során a bizottság megállapította, hogy a tervpályázat az építészeti tervpályázatok szabályzatában megszabott feltételek mentén került kiírásra. Unger Jenő előadó ismertette az előkészítő munka módszereit, mely alapján Vadász Józseffel és Kéri Nándorral a beérkezett pályázati anyagokat számba vették. *„Jelenti [t.i. Unger József], hogy az előírt program-pontoknál leglényegesebbnek tartották a templom és a kultúrterem befogadó képességét, az összes előírt helyiségek létesítését és különösen a*

(25) Möller István (Mór, 1860. ápr. 9. – Budapest, 1934. szept. 30.), építész, műegyetemi tanár, az MTA levelező tagja (1927). Karlsruheban és Bécsben tanult. A budapesti műegyetem középkori építési tanszékének tanára. Munkásságának java részét a hazai középkori műemlékek helyreállítására fordította (gyulafehérvári székesegyház, zsámbéki templom, vajdahunyadi vár). Önálló művei néhány vidéki főúri kastély; a budapesti Lehel téri (1932) és a Kalocsa-külvárosi plébániatemplom (1933) a helyreállított zsámbéki rom mintájára építette. Bővebben: Möller István születésének 150 éves évfordulója alkalmából megrendezett konferencia és kapcsolódó tanulmányok. *Műemlékvédelem* 54. évf (2010) 3. sz. 168-178.

(26) Szőnyi Ottó (Pécs, 1876. júl. 13. – Pécs, 1937. márc. 13.): régész, művészettörténész. római katolikus pap. 1921-ben kinevezték a Műemlékek Országos Bizottságának előadójának. 1934-től az Iparművészeti iskola tanára. Pécsi kutatásai jelentősek (Cella trichora). Boros László: Szőnyi Ottó az első pécsi múzeumigazgató (1867-1937). *Pécsi Szemle: várostörténeti folyóirat* 7. évf. (2004) tavasz 92-99.

(27) Foerk Ernő (Temesvár, 1868. febr. 3. – Bp., 1934. jan. 26.): építész. Szobrásznak készült, közben építőmesteri gyakorlatot szerzett, majd a bécsi képzőművészeti akadémián tanult tovább. Ezt követően Steindl Imre asszisztense volt a műegyetemen. Felsőépítő ipariskolai tanár. Tanítványaival több műemléket felmért. Restaurálta a kalocsai székesegyházat és az ócsai református templomot. Eklektikus épületein középkori formaelemeket alkalmazott. Kiemelkedőbb alkotásai: zágrábi postapalota (Sándy Gyulával közösen); szegedi Fogadalmi templom. Hadik András – Pusztai László: *Foerk Ernő (1868-1934)*. OMF OMÉPM, Budapest 1984.

(28) A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet (MMÉE) 1867-1944 között működött, 1871-ig Magyar Mérnök-Egyesület (MME) néven. Már az alapítás évében megindította Közlönyét, amelyből a megszűnésig 78 évfolyam jelent meg. Az építészek, mivel nem rendelkeztek önálló érdekvédelmi szervezettel, a MMÉE-be csatlakoztak be, míg 1902-ben meg nem alakították az építészeket tömörítő Magyar Építőművészek Szövetségét. A Magyar Mérnökök és Építészek Nemzeti Szövetsége a Tanácsköztársaság után alakult nacionalista felhanggal. A szervezetekről bővebben: Ferkai András: Szakmagyorklás és szakmai szervezetek. In: *Úr vagy megélt tér? Építészettörténeti írások*. Terc, Budapest 2006, 135-146. Továbbá Baku Eszter – Csernus Éva: A Magyar Építőművészek Szövetségének története 1902-1948 között. *Építés-Építészettudomány* 40. évf. (2012) 1-2. sz. 113-134.

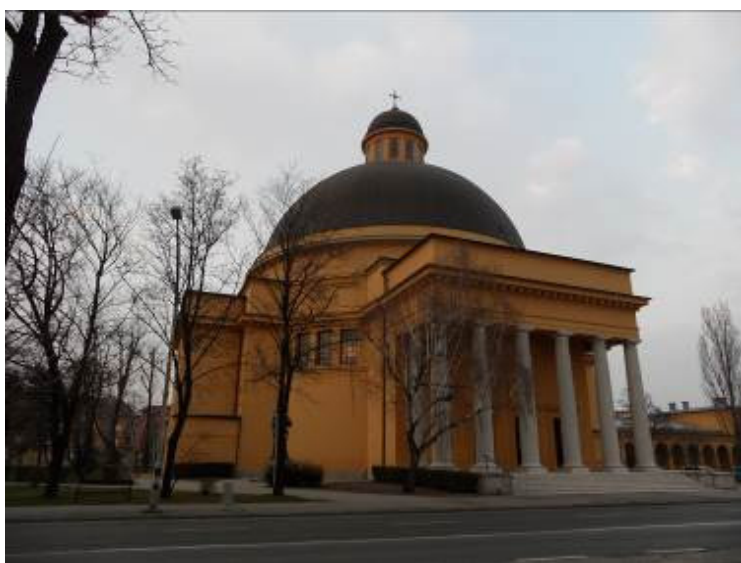
(29) Magyar Vilmos: A Prohászka-émléktemplom tervpályázata. *Magyar Építőművészet*, 29- évf. (1929) 6. sz. 3-32.

(30) Birbauer Virgil: A székesfehérvári Prohászka Ottokár Emléktemplom tervpályázatából. *Tér és forma*, 2. évf. (1929) 8. sz. 297-303.

(31) *Tervpályázati jegyzőkönyv*, SzfvPSzL, Prohászka-gyűjtemény/Templom iratanyaga. (számozás nélkül)

(32) *Tervpályázati jegyzőkönyv*

megszabott összeget. Az a tervező, aki munkája közben folyamatosan szem előtt tartotta azt, hogy neki a templomot 600.000, a II. és a III. részt 100.000 pengővel kell megterveznie nem produkálhatott olyant, mint aki a pénzügyi szempontot figyelembe nem vette. Ezért az átvizsgálás közben a 3 bizottsági tagot is a programmpontok ezen egyik legfontosabb előírása vezette és az volt a legfontosabb kérdés, hogy ezen összegek keretén belül kik oldották meg a kérdést tökéletesen. A tervek köbméter átszámításánál is csak azon tervek átszámítása jöhetett tekintetbe, amely tervek a pénzügyi szempontoknak megfeleltek. Ilyen tervet 9 darabot találtak: I., II., VII., IX., XII., XX., XXII., XXIV. és a XXIX. sorszámút. A köbtartalom és az egységárak átszámítása után azonban azt látták, hogy ezen 9 pályázat közül is csak a II., XII., XXII. számú tervek maradtak az előírt pénzügyi kereteken belül, illetve azokat csak jelentéktelen összeggel lépték túl.” (33) Láthatjuk, hogy a zsűri által kiemelt szempontok alapján felsorolt három terv közül került ki az első két díjazott és az egyik dicséretben részesült terv, míg a harmadik díjas és a megvételre, dicséretre javasolt további tervek esztétikai, urbanisztikai és használatbeli szempontok alapján kaptak elismerést.

3. kép: A Prohászka Ottokár Emléktemplom mai állapota. Forrás: a szerző felvétele

A pályázat eredménye: (34)

Díj	Sorszám/Jelige	Szerző
I. díj (3000 pengő)	12. „Vir Dei”	Fábián Gáspár
II. díj (2000 pengő)	2. „Salgótárján”	Tóth Imre
III. díj (1000 pengő)	20. „Spiritus Sanctus”	Szabó Lóránd, Mantuano Jenő
Megvétel (500 pengő)	15. „Szent Antal”	Irsik László
Megvétel (500 pengő)	6. „Revizio”	Mirgay László
Dicséret	5. „Nagy Szellemének”	
Dicséret	8. „Rajzolt kereszt alsó szárán körrel”	Weichinger Károly
Dicséret	14. „Exegi monumentum”	feltehetően Kismarty Lechner Jenő
Dicséret	17. „Kongregáció”	
Dicséret	22. „Apostol I.”	Rados Jenő
Dicséret	27. „Regnum Episcopi Ottocari”	
Dicséret	32. „Rajzolt hármás halom felett kettős kereszt és magyar korona”	Árkay Bertalan

(33) Tervpályázati jegyzőkönyv

(34) Tervpályázati jegyzőkönyv

Az ismertetések, a bírálati jegyzőkönyv megfelelő részei és a tervek egyes közölt lapjai lehetővé teszik, hogy a pályázatot illetve az elismerésben részesültek terveit részletesebben is ismertessük.

A nyertes terv alkotója *Fábián Gáspár* (35), katolikus körökben a korszak egyik legtöbbet foglalkoztatott építésze, a székesfehérvári egyházművészeti bizottság tagja volt (36). Pályaművében, amely alapján a templom megépült szimmetrikus elrendezést alkalmazott. A templom centrális, kör alaprajzú kupolával fedett teréhez két oldalról árkádokkal kapcsolódik a plébánia és a kultúrház épülete, amelyek így szerves egységet alkotnak. „A centrális tér négy pontján helyezkedik el a szentély, a szentsirkápolna, az énekkarzat és a püspök emlékkápolnája. A sekrestye a szentély mögött van, hozzá csatlakozik a keresztelőkápolna. Leghátul van a 70 méter magas torony, mely a városnak jellegzetességéül ígérkezik.” (37) Ami az önálló campanilét – melynek megépítésére végül nem került sor – vagy a járulékos épületeket a templomtesttel összekötő árkádsort illeti, azt lehet mondani, a nyertes terv itáliai hagyományokból merít, s a templom szabályos félgömb kupolája és annak belső kazettás kiképzése a római Pantheonra történő egyértelmű utalásként értelmezhető. Az opeion helyett az itáliai barokk jellemző lanternás kiképzését alkalmazza a tervező, ahogyan a budapesti Szent Margit Gimnázium kupolája esetében is (Fábián Gáspár, 1932-33). Külső megjelenésében az esztergomi Szent Anna plébániatemplom (Packh János 1828-37) klasszicista vonásaival rokonítható. (4. kép)

4. kép: Az Prohászka Ottokár Emléktemplom nyertes pályaművének távlati képe. Forrás: magángyűjtemény

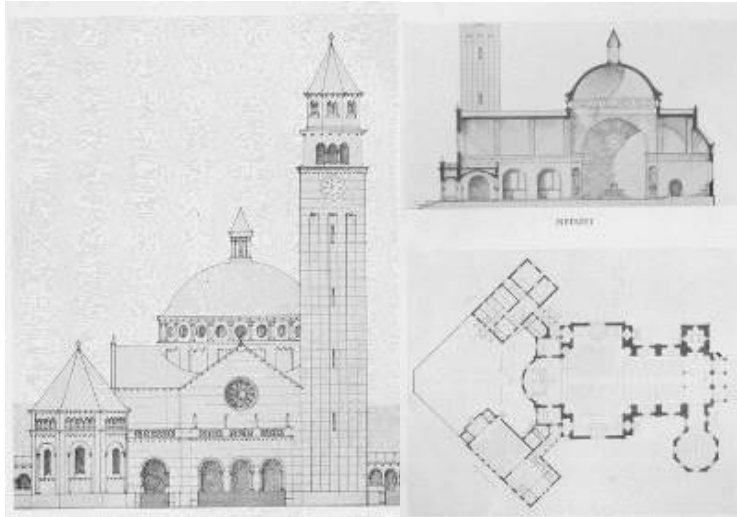
„A nyertes terv minden szempontból megfelelt a bíráló bizottság igényeinek, hiszen eleget tett a kiírásban meghatározott funkcióknak, s egy tengelyre fűzte fel a templom, a kultúrház és a plébánia épületeit, centrális elrendezést alkalmazott, s stílusával méltó módon fejezte ki a nagy püspök emlékét. Néhány apróbb részlet azonban mindenképpen

(35) Fábián Gáspár (Székesfehérvár, 1885. jan. 2. – Bp., 1953. jan. 13) A Budapesti Műegyetemen szerzett építészmérnöki diplomát. Kezdetben Aigner Sándor és Kauser József mellett dolgozott, majd két évig Nagy Virgil műegyetemi tanár tanársegédje volt. Számos középületet épített a két világháború közötti időszakban jellegzetes historizáló szellemben, történeti stíluselemek használatával, az 1920-as évektől már gyakran vasbeton alkalmazásával. Számos egyházi rendeltetésű épülete közül az egyik legismertebb a budapesti Szent Margit Gimnázium (korábban Kaffka Margit Leánygimnázium), illetve a székesfehérvári Prohászka Ottokár Emléktemplom. Gazdag szakirodalmi tevékenységet is folytatott, mely jelentős dokumentuma a korszaknak. F. G. Életem, főbb alkotásaim (Szeged, 1935); Magyar fogadalmi emléktemplomok (Szeged, 1935); Nagy magyar építőmesterek (Bp., 1936). Továbbá Dr. Fábián Gáspár: A katolikus templom építő. Önéletrajz. In: *Lapis Angularis II.*, OMvH MÉP. Budapest 1988.

(36) Esztergomi Prímási Levéltár (továbbiakban EPL) Központi Egyházművészeti Hivatal iratai, 1. doboz, 1930-31.

(37) Dr. Szőnyi Ottó: A székesfehérvári Prohászka emléktemplom tervpályázata. *Nemzeti újság*, 11. évf. (1929) július 9. 4.

korrigálásra szorult, hiszen a szentély és a kórus kis méretűek voltak, míg a főoltár szabályellenesen nem volt szabadon felállítva, az áldoztató rács előtt célszerűtlen volt a lépcsőzet elhelyezése, hiszen az áldozáshoz egy lépcsőfok elégséges lett volna, míg a kupola alatti tér magasztása elengedhetetlen volt a tökéletes térérzet érdekében.” (38) A zsűri egyöntetű véleményét tükrözi a megvalósult emléktemplom stílusa, a barokkhoz és a klasszikus építészeti hagyományokhoz visszanyúló, egyfajta archaizálás is. A második díjat *Tóth Imre* hosszházas, latin kereszt alaprajzú, a kereszthajónál kupolával fedett, historizáló terve nyerte el. A Prohászka-kápolna a főbejárat mellett oldalt méltóan van elhelyezve, míg a sekrestye alul van méretezve (39). (5. kép)

5. kép: Tóth Imre II. díjas pályaterve. Forrás: Magyar Építőművészet 1929/6.

A harmadik díjas *Szabó Lóránd és Mantuano Jenő* terve hosszházas, mely szegmensíves fülkékkel van határolva. A körszegmentumok találkozásának alkalmazott íves záródású nyílásokon át vezetnek az oldalfolyosók (40). Az egyterű templom tere félköríves záródású mellékoltárokkal bővített, melyeket vasbeton félgömbkupola zár le. A templom a hossz tengely mentén elhelyezett üveg bevilágító segítségével természetes megvilágítást kap. A bíráló bizottsági jegyzőkönyv szerint figyelemreméltó, ahogyan a beton kupolák fölé helyezi az ablaksort, de technikailag még javításra szorul (41). Pályázati ismertetésében Birbauer (Borbíró) Virgil is megemlíti a *Tér és Forma* 1929. augusztusi számában, vegyes érzelmekkel teli jótékony kritikával támogatva a fiatal építész. Megjegyzi, hogy a terv részleteiben több üdvözlendő modern elem is megjelenik, mégis kiforratlansága miatt talán többet árt, mint használ a modern építészet terjesztésében (42). (6. kép)

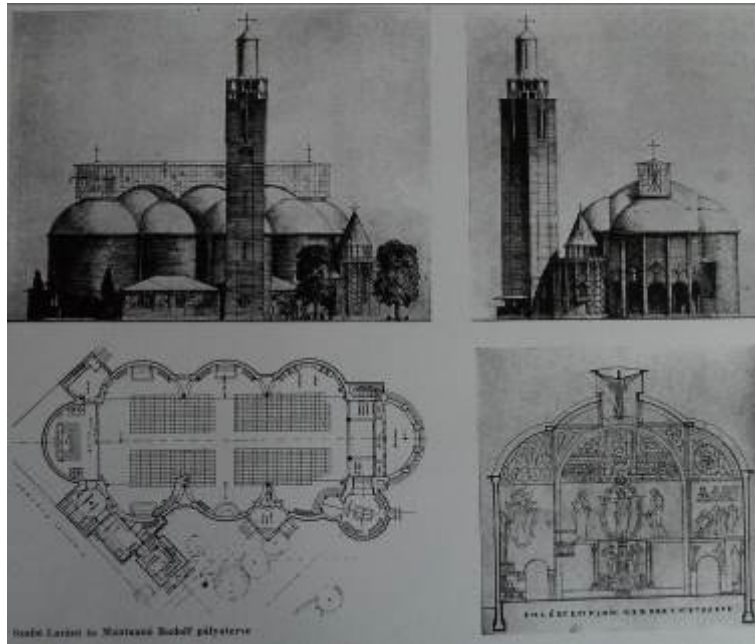
(38) *Tervpályázati jegyzőkönyv*. A bírálatot a Fejérmegyei Napló is közli. Az Ottokár-templom első pályadíját nyert tervezetének bírálat. *Fejérmegyei Napló*, 36. évf. (1929) június 29. 3-4.

³⁹ *Tervpályázati jegyzőkönyv*

(40) *Tervpályázati jegyzőkönyv*

(41) *Tervpályázati jegyzőkönyv*

(42) Birbauer Virgil: A székesfehérvári Prohászka Ottokár Emléktemplom tervpályázatából. *Tér és forma*, 2. évf. (1929) 8. sz. 300.

6. kép: Szabó Lóránt és Mantuano Jenő III. díjas pályaterve. Forrás: Tér és Forma 1929/8.

Megvételen részesült *Irsik László* (43) centrális, nyolcszög alaprajzú, két mellékkápolnával bővített, két homlokzati tornyos neo-barokk stílusú temploma. Mind a bíráló bizottsági jegyzőkönyv, mind a Nemzeti Ujság ismertetése szerint barokk formáival a székesfehérvári barokk templomokhoz akar illeszkedni, azonban „ennek a barokknak genius loci-vá való előléptetése a fejlődésre, azaz megalapításra váró külvárosban nem sok értelme van és Irsik barokkja nagyon emlékeztet a budai Szent Anna templomra” (44). (7. kép)

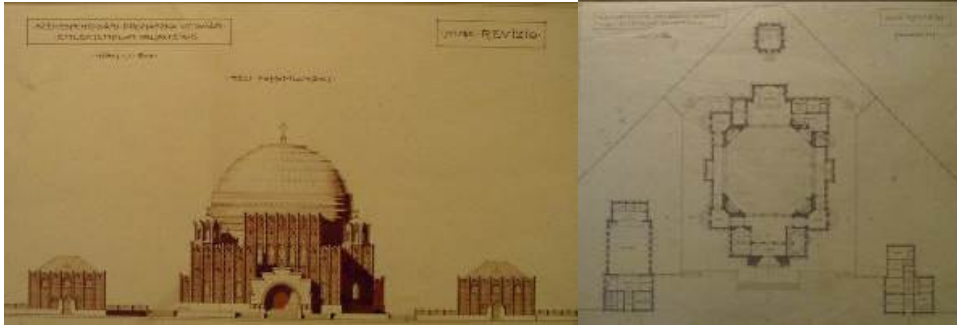
7. kép: Irsik László pályaterve. Forrás: SzfvPL – Prohászka Gyűjtemény – a templom iratanyaga

Szintén megvételen részesült *Mirgay László* kupolás centrális, önálló campanilével ellátott terve. Az épületeken, a campanilét is beleértve a fény-árnyék hatásokkal operáló

(43) Irsy Irsik László (Somlójénő, 1895. szept. 4. – Bp., 1981. ápr. 24.): építész, építészeti szakíró. 1921-ben építészmérnöki oklevelet szerzett a budapesti műegyetemen, ugyanott 1922-29 között tanársegéd, majd adjunktus az épületszerkezeti tanszéken. 1936-37-ben az Iparügyi Min. XV. ügyosztályának helyettes vezetője. 1937-től a Fővárosi Közmunkák Tanácsának alelnöke. 1950-től nyugalomba vonulásáig az Erőmű Tervező Iroda építésze, irodavezetője, majd főépítésze. 1940-44-ben szerkesztette a Magyar Építőművészet c. folyóiratot. 28 tervpályázaton nyert díjat. 18 templomot (Komló, Balatonföldvár, Rákoshegy, Szilasbálhás, Nagytarcsa, Isaszeg, Veszprém, Maglód stb.) tervezett.

(44) Dr. Szőnyi Ottó, 4. valamint *Tervpályázati jegyzőkönyv*

téglaarchitektúrát alkalmazott, amely jelentősen meghatározza az épület karakterét. Szőnyi Ottó szerint téglarchitektúrája modern és artisztikus, melyet a jegyzőkönyv is megerősít, kiemelve a homlokzat chiaroscuro hatását (45). (8. kép)

8. kép: Mirgay László pályaterve. Forrás: SzfvPL – Prohászka Gyűjtemény – a templom iratanyaga

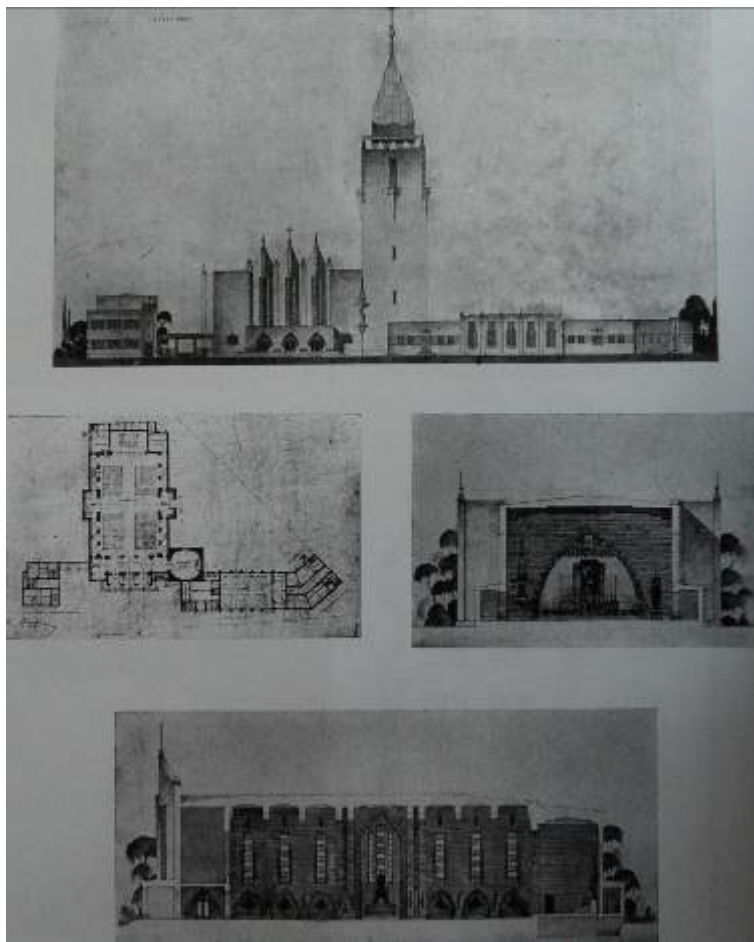
A dicséretben részesült tervek közül négy centrális, három pedig hosszházas elrendezést alkalmazott. Ezek közül a tervek közül kettő feltétlenül érdemes arra, hogy bővebben bemutassuk, márpedig azért mert ezek képviselték *Rimanóczy Gyula* (46) (9. kép) tervei mellett a modern szellemben készült pályaműveket, amelyeket a *Tér és Forma* is részletesen ismertetett. *Weichinger Károly* (47) terve síkmennyezettel fedett, keresztházzal bővített, egy hajós hosszházas elrendezést mutat, filigrán vasbeton pillérekkel közlekedővé redukálva a mellékhajókat úgy, hogy a pillér közökben mellékkápolnák kialakítására van lehetőség.

(45) Dr. Szőnyi Ottó, 4. és Tervpályázati jegyzőkönyv

(46) Rimanóczy Gyula pályázata a 26. számot viselte, jelígeje pedig „Rajzolt apostoli kettős kereszt alul kis koronával” Pályaművét a *Tér és Forma* idézett száma őrzi, a templom tervpályázati anyagában nem található. Azonosítását az újságban közölt terveken található Shvoy Lajos által láttamozott és sorszámozott tervlap alapján végeztük el a bírálati jegyzőkönyv segítségével.

Rimanóczy Gyula (Bécs, 1903. jan. 19. – Bp., 1958. dec. 19.) Ybl Miklós-díjas és Kossuth-díjas építész, a modern magyar építészet jeles képviselője. 1925-ben kezdte meg tanulmányait a budapesti műegyetemen, majd Wälder Gyula műtermében dolgozott. 1933-ban önálló tervezőirodát nyitott, mely egészen 1948-ig működött. Ezután állami tervezőintézetekben folytatta tevékenységét. Legjelentősebb munkái a pasaréti ferences templom és rendház (1933-34), számos villaépület (Budapest, Pasaréti út 97., továbbá Zuglóban, Debrecenben), a székesfehérvári új közvágóhíd (Králik Lászlóval és Váradi Szabó Lajossal, 1935), a budapesti Postás Nyugdíjas Otthon (Hönsch Lászlóval, Cházár András u. 6.), az OTI Mester utcai rendelője (több építéssel közösen, 1938-41), a Dob utcai volt Postaigazgatóság (1938-39). A II. világháború utáni főbb alkotásai a gödöllői Ganz Árammérőgyár (1949), vagy a Budapesti Műszaki Egyetem „R” épülete a Duna-parton (1953-55). Munkásságáról: Rimanóczy Gyula építész emlékkiállítás a HAP Galériában 2010. Továbbá: Hadik András – Hajdú Virág – Prakfalvi Endre – Ritóok Pál (szerk.): *Weichinger Károly és Rimanóczy Gyula kiállítási katalógusa*, OMvH MÉpM 1994.

(47) Weichinger Károly (Győr, 1893. okt. 12. – Bp., 1982. jan. 25.) Kossuth-díjas építész, egyetemi tanár, a műszaki tudományok doktora (1976). Oklevelét a Budapesti Műegyetemen szerezte 1920-ban. 1921-től 1944-ig az Országos Iparművészeti Iskola építészeti tanszékének tanára volt. 1945-ben a Budapesti Műegyetem városépítési tanszékén, majd középülettervezési tanszékén tanít. Tagja volt több nemzetközi építészeti bírálóbizottságnak. A két világháború között a modern építészeti vonulatot képviselte, azon belül pedig az itáliai hagyományokat követők közé tartozott. Főbb munkái: a budapesti Szilágyi Erzsébet Leánygimnázium, a budapesti Központi Városháza (Kertész K. Róberttel), a gellérthegyi pálos kolostor és a pécsi temetőkápolna. Hadik András – Hajdú Virág – Prakfalvi Endre – Ritóok Pál (szerk.): *Weichinger Károly és Rimanóczy Gyula kiállítási katalógusa*, OMvH MÉpM 1994.

9. kép: Rimanóczy Gyula pályaterve. Forrás: Tér és Forma 1929/8.

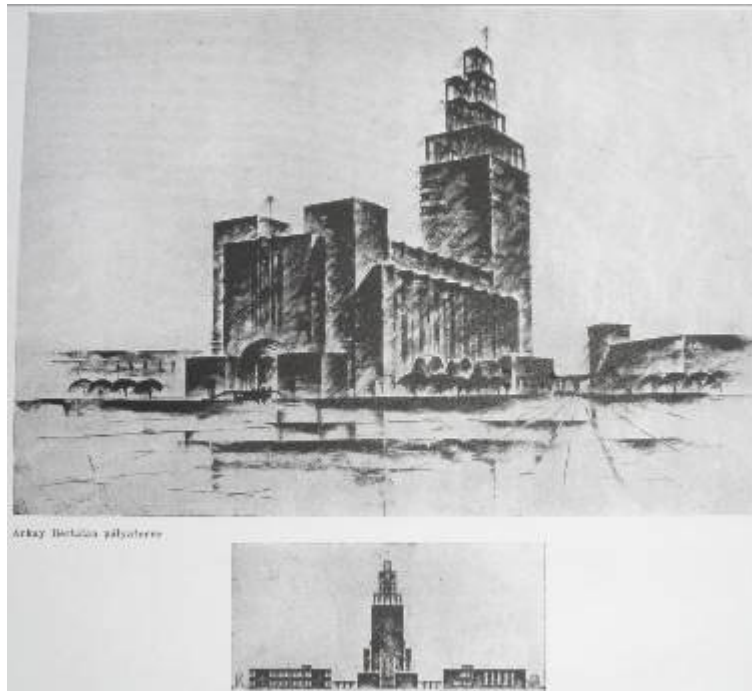
A mellékkápolnákat a keresztházban filigrán vasbeton oszlopok választják el a főhajótól, amellyel egy magasságban vannak. Ezeket a pilléreket a bíráló bizottsági jegyzőkönyv előnytelennek tartja. Az ókeresztény templomok hangulatát idézi a templomtér kialakítása a hozzá kapcsolódó campanilével. A Vállalkozók Lapja tudósítója nemesen egyszerű olasz ferences templomokhoz hasonlítja (48), míg az Építő Ipar – Építő Művészetben Magyar Vilmos a következőképpen fogalmazza meg kritikáját Weichinger művével kapcsolatban: „Ez a munka művészi architektúrájával és helyes koncepciójával ékesen bizonyítja, hogy ez a megoldás erre a helyre nem felel meg. Prohászka püspököt nem lehet párhuzamba állítani Szt. Ferenc alázatos egyéniségével. Prohászka az Ecclesia harcos katonája. Elsőrendű szónok. Kiváló egyházpolitikus. Hozzá csak olyan emlék méltó, amely messzire elhat, mint az ő szava, mely egykoron Nagymagyarország minden zugát betöltötte.” (49) Ebből is kitűnik, hogy az egyszerű formákat alkalmazó, a korai itáliai templomépítészet térszervezéséhez visszanyúló, modern anyagokkal kísérletező terveket bármennyire is nagyvonalúak voltak, mint Weichingeré vagy Árkayé, ekkor még nem tartottak megfelelőnek arra, hogy a Prohászka templom által közvetített üzenetet eljuttassa a hívőkhöz. Ez a gondolkodásmód azért izgalmas, mert a Prohászka templom és hazánk első modernnek nevezett temploma, a Városmajori Jézus Szíve plébániatemplom felszentelése között alig öt hónap telt el az utóbbi javára. A Városmajorban megvalósuló templom (50) egyik első variánsával pedig

(48) Kitűnő anyag felett döntött a bírálóbizottság a Prohászka-emléktemplom tervpályázatán. *Vállalkozók Lapja*, 50. évf. (1929) július 13. 1.

(49) Magyar Vilmos: Széjegyzetek a Prohászka emléktemplom pályaterveire. *Építő Ipar – Építő Művészet*, 53. évf. (1929) 29-30. sz. 114.

(50) Árkay Aladár és fia Bertalan által tervezett Budapest-városmajori Jézus Szíve plébániatemplom, Magyarország első modernnek nevezett templomát 1932-33 között építették. Néhány évvel később 1935-36-ban épült a templomhoz árkádsorral kapcsolódó campanile. A templomot 1933. június 4-én szentelte fel Serédi

éppen a Prohászka pályázaton találkozhatunk, ahol az egykori római iskolás ösztöndíjas *Árkay Bertalan* (51) dicséretet kap igencsak modernnek tekinthető tervével. (10. kép) A terv alaptermészete, ahogyan a *Vállalkozók Lapja* fogalmaz, maga a „krisztusi egyszerűség, melyet a nagy zárt tömbökkel való komponálás tesz igen korszerűvé” (52). A templom hosszhasas, háromhajós elrendezésű, egyenes szentélyzáródással, a szentély fölött hatalmas, áttört tetejű toronnyal, haranglábbal amely Birbauer Virgil szerint a nagy püspök hirdetője lehetett volna (53). A bírálati jegyzőkönyv részletesen elemzi a templom újfajta megoldásait, amelyek sok szempontból előnyösek, mígnem arra a végső megállapításra jut, hogy a templom belső kialakítása és a külső formák kiképzése eltér a nálunk megszokott formáktól (54). A tervpályázati jegyzőkönyvből is egyértelműen kitűnik, hogy a korszakban a modern templomok létrejöttében rendkívül nagy szerepe volt az egyházközségnek, a plébánosnak illetve a püspöknek, hiszen az ő ízlésük tükröződik a megépült épületeken. Ebből a megközelítésből érdemes tekinteni a Prohászka-pályázatra benyújtott tervek változatosságára.

10. kép: Árkay Bertalan pályaterve. Forrás: Tér és Forma 1929/8.

Jusztinián hercegprímás. Jelentőségét, illetve a római iskolával való kapcsolatát számos publikáció méltatta: *A mi templomunk*. A városmajori egyházközség kiadványa. 1925., Ferkai András: *Buda építésze a két világháború között: művészeti emlékek*. MTA Művészettörténeti Kutatóintézet, Budapest 1995, 215-219., P. Szűcs Julianna: A városmajori templom építéstörténete. *Ars Hungarica*, 6. évf. (1977) 1. sz. 61-84., Gábor Eszter: A Római iskola építésze. *Művészet*, 18. évf. (1977) 12. sz. 11-15., P. Szűcs Julianna: Az idézőjel csapdája. *Művészet*, 18. évf. (1977) 12. sz. 2-10., Dercsényi Balázs: *Árkay Aladár*. Akadémiai kiadó, Budapest 1967., Ritoók Pál: *Városmajori plébániatemplom*. TKM 556, Cartographia, Budapest 1997.

(51) Árkay Bertalan (Bp., 1901. ápr. 11. – Bp., 1971. nov. 23.) A Budapesti Műszaki Egyetemen tanult, majd Párizsban és Bécsben szerzett nemzetközi tapasztalatot, többek között Peter Behrenstől is tanult. A Gerevich Tibor által megszervezett Római Magyar Akadémia építész ösztöndíjasa volt, s így két évet Rómában töltött 1928-30 között, hogy hazatérve apja, Árkay Aladár nyomdokaiba lépjen, s munkáját segítse. A közös tervekből született meg apa és fia egyik leghíresebb munkája a Budapest II. kerületi Városmajori Jézus Szíve Plébánia. A két világháború közötti időszakban jelentős egyházi megbízásokban vett részt, a templom tervezés mellett, oltárokat is tervezett feleségével, a szintén római iskolás Árkayné Szehló Lilivel közösen (többek között a városmajori templom, a mohácsi Fogadalmi templom, a római II. Arte Sacra magyar pavilonja, az OTI bérház a mai Köztársaság, egykori Tisza Kálmán téren).

(52) Kitérő anyag felett döntött a bírálóbizottság a Prohászka-emléktemplom tervpályázatán. *Vállalkozók Lapja*, 50. évf. (1929) július 13. 1.

(53) Birbauer Virgil, 300.

(54) *Tervpályázati jegyzőkönyv*

4. A tervpályázat tanulságai

A Prohászka-pályázatra beadott művek sokszínűsége, ellentmondásossága egyértelműen kitűnik a tervek vizsgálatából, s ez tökéletes képet nyújt a két világháború közötti építészeti forrongásról (55). „Hiszen ebben a gyűjteményben találunk római pantheonokat, négy középkori stílusban fogalmazott tervet, úgy ahogy azt a múlt század tankönyveiben látjuk. Van két renaissance stílusú munka is, öt barokk stílusú és ugyanannyi klasszicisztikus is. Néhány terv a magyaros építőstílust keresi. Vannak tervek, amelyek sajátos stílusötvözetekkel próbálkoznak, középkori alzatra renaissance kupolát állítók; van egy, amelyik a román külsőbe keleti konstrukciók megjelenési formáit illeszti. Vannak tervek, amelyek a közelmúlt egy pályázatának nyomdokain haladnak, vannak modern próbálkozások üveggel és klinkerekkel, és van vagy kettő, három, amely főként az egyszerűséget irta zászlajára.” (56) Mindazonáltal a benyújtott tervek változatossága a katolikus templomépítészet megújítására irányuló igényt fejezte ki az építészek részéről. Itt szerepelt talán először tömegesen a külföldi, főleg német, olykor holland vagy olasz mintákat követő, formáiban letisztult, kubusokból építkező, vasbetont alkalmazó alapvetően funkcionális templomépítészet a neostílusok összjátéka mellett, amely többségében támogatott volt e korban.

Amint láthattuk, a korabeli építészeti sajtó tudósított a beérkezett tervek megítéléséről, s a források alapján egyértelműen kirajzolódik a modern művészetet és építészetet középpontba állító vita, melynek különböző táborában állást foglaltak a katolikus egyház képviselői mellett természetesen maguk az építészek is.

5. A Prohászka templom recepciója

A Prohászka templom megítélése meglehetősen ellentmondásos, hiszen az elmúlt évtizedekben kialakult – a két világháború közötti magyar építészetre irányuló – megélt érdeklődés kevésbé méltatta az épületet, annak ellenére, hogy korában meghatározó jelentőséggel bírt. Az ok feltételezhetően a stílus kategóriák szerinti kutatásokban rejlik, melyek ezidáig csekély figyelmet fordítottak a neo-sítlusok és reprezentatív épületeik felé. A korszak építészetét feldolgozó szakirodalmak közül Pamer Nóra említi egyrészt a tervpályázaton megjelent – a templomépítészet formai megújítását jelző (57) – tervek, valamint a városmajori templommal közel egy időben épült neoelektikus templomok kapcsán (58). A templom története és a tervpályázat kutatása, jelentőségének felismerése, elhelyezése a hazai építészettörténetben illetve a korszak építészetében, az elmúlt években kezdődhetett meg, és jelen tanulmányon kívül is számos publikációban realizálódott (59).

(55) Kitűnő anyag felett döntött a bírálóbizottság a Prohászka-émléktemplom tervpályázatán, 1.

(56) Kitűnő anyag felett döntött a bírálóbizottság a Prohászka-émléktemplom tervpályázatán, 1.

(57) Pamer Nóra: *Magyar építészet a két világháború között*. Műszaki Kiadó, Budapest, 1986, 137.

(58) Pamer Nóra: *Magyar építészet a két világháború között*. Műszaki Kiadó, Budapest, 1986, 142.

(59) Baku–Csíky; illetve Baku Eszter – Vető Dániel: A székesfehérvári Prohászka Ottokár Emléktemplom építéstörténete. In: *XVI. Nemzetközi Építéstudományi Konferencia: ÉPKO 2012*, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, Kolozsvár 2012. 10-17. Továbbá Vukoszávlyev Zorán: Unifying the Community: The Evolution of Centralized Space in Hungarian Church Architecture 1900-2010. In: Heynen, Hilde – Gosseye, Janina (szerk.): *Proceedings of the 2nd International Conference of the European Architectural History Network*, Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten Brussel 2012. 364-365.

Felhasznált irodalom

- Baku Eszter – Csíky Balázs: Hagyomány és újítás: Katolikus egyházművészet a két világháború közötti Magyarországon. In: *Prohászka-tanulmányok 2009-2012*. Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, Székesfehérvár 2012. 286-308.
- Baku Eszter – Vető Dániel: A székesfehérvári Prohászka Ottokár Emléktemplom építéstörténete. In: *XVI. Nemzetközi Építéstudományi Konferencia: ÉPKO 2012*, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, Kolozsvár 2012. 10-17.
- Birbauer Virgil: A székesfehérvári Prohászka Ottokár Emléktemplom tervpályázatából. *Tér és forma*, 2. évf. (1929) 8. sz. 297-303.
- Ékes László: Regnum Marianum Church. *Periodica Politechnica Civil Engineering*, 47. évf. (2003) 1. sz. 27-36.
- Gergely Jenő: *A katolikus egyház története Magyarországon 1919-1945*. ELTE Újkori Magyar Történeti Tanszék, Budapest 1997.
- Magyar Vilmos: Szélgjegyzetek a Prohászka emléktemplom pályaterveire. *Építő Ipar – Építő Művészet*, 53. évf. (1929) 29-30. sz. 113-114.
- Magyar Vilmos: A Prohászka-emléktemplom tervpályázata. *Magyar Építőművészet*, 29-évf. (1929) 6. sz. 3-32.
- Pamer Nóra: *Magyar építészet a két világháború között*. Műszaki Kiadó, Budapest 1986.
- Somogyi Antal: *Vallás és modern művészet*. Szent István Társulat, Budapest 1927.
- Somogyi Antal: *A modern katolikus művészet*. Dom, Budapest 1933.
- Dr. Szőnyi Ottó: A székesfehérvári Prohászka emléktemplom tervpályázata. *Nemzeti újság*, 11. évf. (1929) július 9. 4.
- Az Ottokár-templom első pályadíját nyert tervezetének bírálata. *Fejérmegyei Napló*, 36. évf. (1929) június 29. 3-4.
- Esztergomi Prímási Levéltár (továbbiakban EPL) Központi Egyházművészeti Hivatal iratai, 1. doboz, 1930-31.
- Kitűnő anyag felett döntött a bírálóbizottság a Prohászka-emléktemplom tervpályázatán. *Vállalkozók Lapja*, 50. évf. (1929) július 13. 1.
- Magyar Életrajzi Lexikon szócikkei: <<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>>
- Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatóintézet (továbbiakban MTA MK) Adattára, a Központi Egyházművészeti Hivatal anyagai, MDK-C-I-19/1-5.
- Megalakult az Országos Egyházművészeti Tanács. *Nemzeti Újság*, 12. évf. (1930) július 5.
- MTA MK MDK-C-I-19/2.
- MTA MK MDK-C-I-19/3.
- Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár (továbbiakban SzfvPL) n.o. 1690. *Tervpályázati jegyzőkönyv*, SzfvPL, Prohászka-gyűjtemény/Templom iratanyaga. (számozás nélkül)
- Vukoszávlyev Zorán: Unifying the Community: The Evolution of Centralized Space in Hungarian Church Architecture 1900-2010 In: Heynen, Hilde – Gosseye, Janina (szerk.): *Proceedings of the 2nd International Conference of the European Architectural History Network*, Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten Brussel 2012. 364-365.